

ПОЈАМ НЕСМРТНОСНИХ ОРУЖЈА

Доц. др Дане Субошић

Полицијска академија, Београд

Сажетак: Радом се недвосмислено утврђује садржај појма „несмртоносна оружја“. То се чини почев од утврђивања ваљаности постојећих дефиниција несмртоносних оружја у односу на захтеве ваљаности дефинисања. Након тога, утврђују се основна обележја несмртоносних оружја, како би се дошло до суштине предмета дефинисања. Најзад, изводи се нова, ваљан(и)а дефиниција несмртоносних оружја, као својеврсних средстава принуде.

Кључне речи: *несмртоносна оружја, дефиниције, захтеви ваљаног дефинисања, основна обележја.*

УВОД

Већина доктринарних докумената САД којима се третира проблематика интеграције несмртоносних оружја у одговарајућа безбедносна ангажовања почиње њиховим дефинисањем. Таква пракса очита је од основног документа министарства одбране САД којим се разматрају несмртоносна оружја (Директива 3000.3), до најразноврснијих аката којима се она разрађује. Према наведеној Директиви, појам „*несмртоносно оружје*“ подразумева: „*Прецизно најрављено и намењено средство за онеспособљавање људи и средстава, уз минимизацију штете, рањавања људи и нежељене штете на имовини и окружењу*“¹ Уједно, наведена дефиниција је и најчешћа у америчкој литератури.

1 Видети шире шире на интернет-адреси: “Legal Issues Concerning Military Use of Non-Lethal Weapons”, http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/.../sautenet72_text.htm, 13.05.2002, стр.4.

ВАЉАНОСТ ПОСТОЈЕЋИХ ДЕФИНИЦИЈА „НЕСМРТНОСНИХ ОРУЖЈА“

Наведено прецизирање значења појма „несмртоносно оружје“ заиста има структуру дефиниције. У њој је најближи род несмртоносном оружју – средство. Врсну разлику представљају последице његове примене. Оне се односе на: „минимизацију штета, рањавања људи и нежељене штете на имовини и окружењу“. Тиме је уједно задовољена акуратност и адекватност дефиниције. Њена еквивалентност може се довести у питање, јер се несмртоносним оружјима као најближи род представљају средства, а она то нису. Наиме, њима је најближи род заправо оружје, јер несмртоносна оружја представљају њихову врсту. Такође треба нагласити да оружја представљају врсту средстава уопште. Када је у питању врсна разлика, дефиниција је ваљана, јер се несмртоносна оружја у односу на остала средства разликују по последицама које настају њиховом применом. Ненегативност и нециркуларност дефиниције су задовољене јер се несмртоносна оружја не дефинишу оним што нису и појмом који је идентичан дефинијендуму.

Званичном немачком дефиницијом, под несмртоносним оружјима подразумевају се: *„Техничка средства намењена да спрече или зауставе непријатељске операције без узрокавања смрти или трајних повреда људи. Додатно, секундарни ефекти изазвани употребом овог оружја према недужним људима, имовини и окружењу морају бити минимални“*.² Наведена дефиниција је истих недостатака као и претходна, с тим да је прецизнија (у функцији најближег рода наводе се техничка средства), а тиме и ваљанија од претходне.

Покушај извођења домаће дефиниције несмртоносног оружја чини потпуковник Станислав Арсић, 1996. године, с тим да за наведени појам користи термин „неубојно“. Именовани аутор пре свега наводи обележја неубојних технологија за које тврди да им је суштинско својство: *„Да се њоме жива сила (људи), само за одређено време онеспособљава (а не и убија), као и да се не изазивају итешка и масовна разарања карактеристична за употребу експлозивних убојних средстава“*.³ Именовани аутор такође на основу изнетог полазишта наводи две стране дефиниције у функцији полазишта властитог дефинисања, од којих прва гласи: *„Неубојно оружје*

2 *Ibid*, стр. 5.

3 Арсић С: „Оружје које не убија“, чланак, Нови гласник, бр. 3–4/96, НИУ Војска, Београд, 1996, стр. 115.

је врста оружја којом се издејвају жртве и дујорочне штејне последице и служи за брзо онеспособљавање људи за краће време (SIPRI алманах, 1993. године)⁴. Другом дефиницијом, неубојно оружје дефинише се на следећи начин: „То је хумано оружје за ефикасно онеспособљавање, заслејљивање и онемоћућавање дејства авиона, ракета, оклојних возила, посада и војне опреме уз минималне опасности и последице⁵ (ARDEC - Armament Research, Development and Engineering Center – Центар за истраживање, развој и планирање оружја Копнене војске САД⁶)“⁷. Најзад, на основу изнетих дефиниција аутор изводи властито виђење суштине неубојног оружја којим наводи да „оружје које не убија“ служи за: „Брзо онеспособљавање људи и војне опреме за извршавање наменских задатака за одређено време са што је могуће мањим последицама“⁸.

Прва дефиниција заиста представља прецизно одређење појма „неубојно оружје“. Најближи род дефинијендumu је оружје, док је врсна разлика у односу на остала средства која у њих спадају, његова намена и последице које њиховом употребом настају. Тиме је заиста дефинисано неубојно оружје и то сопственом природом, односно суштинским обележјем, а то су последице. Дакле, акуратост и адекватност дефиниције су задовољене. Осим тога, еквивалентност је такође задовољена, јер је неубојно оружје заиста врста оружја уопште, која је изведена одговарајућим критеријумом поделе. Најзад дефиниција је ненегативна, с једне и нециркуларна с друге стране. Из изведене анализе, може се закључити да је цитирана дефиниција ваљана.

Друга дефиниција такође је ваљана, али је много несистематичнија и непрецизнија од претходне. Наиме, наводи се да је неубојно оружје хумано оружје, што је веома дискутабилно. С тим у вези може се поставити питање: „Којом поделом је верификовано постојање хуманог оружја“? Према томе може се закључити да је ваљанија првонаведена дефиниција.

Дефиниција која је изведена синтезом пређашње две не говори о „оружју које не убија“, већ о његовој намени. Дакле, њоме се не наводе

4 *Ibid.*

5 *Ibid.*

6 Центар за истраживање, развој и планирање оружја у функцији је наоружавања Копнене војске САД. Зато се у нашој стручној литератури може срести назив: „Центар за истраживање, развој и планирање оружја Копнене војске САД.“

7 Арсић С.: „Оружје које не убија“, чланак, Нови гласник, бр. 3–4/96, НИУ Војска, Београд, 1996, стр. 115.

8 *Ibid.*, стр. 115.

суштинска обележја неубојног оружја, већ се операционализује његова намена. О томе говори циљ који се употребом неубојних оружја жели постићи и по којим критеријумима ће се његово достизање вредновати. Због тога, ова дефиниција може одлично послужити као полазиште за извођење прецизног одређења појма „несмртоносно оружје“.

ОСНОВНА ОБЕЛЕЖЈА НЕСМРТНОСНИХ ОРУЖЈА

Да би се извела дефиниција било ког појма потребно је навести његова основна обележја, односно суштинска својства. Из претходно анализираних дефиниција дошло се до сазнања о најближем роду и врсној разлици као елементима дефинијенса несмртоносног оружја. У њима се види да је дефинијенс несмртоносног оружја: (1) да је то врста оружја (најближи род) и (2) да се у односу на остале врсте оружја разликује по последицама његове примене (врсна разлика). Анализом изведених обележја, потребно је идентификовати њихове аспекте, суштину и евентуално постојање других обележја и њихово рангирање по значају.

Тврдњом да је несмртоносно оружје врста оружја, поставља се питање: „Којим критеријумом деобе се од оружја долази до несмртоносног оружја“? Несмртоносност, по којој је названо разматрано оружје, указује на критеријум „последица примене“. Ово је нарочито значајан податак, јер ако је критеријум поделе ваљан, мора указивати на битно, суштинско обележје предмета поделе, које у процесу дефинисња може послужити као врсна разлика.

Последице примене неког средства, оружја или делатности могу бити жељене и нежељене. Жељене последице подударују се са циљем предузете делатности. Међутим, остварен циљ не значи и успешно извршен задатак. Наиме, циљ мора бити остварен уз поштовање критеријума, односно ограничења, којима се вреднује степен његовог досезања.

Циљеви примене несмртоносних оружја бројни су. Пре свега, несмртоносна оружја морају омогућити обесхрабрење, одвраћање, једном речју превентивно деловање према противнику. Поред тога, њиме се мора обезбедити ограничавање интензитета сукоба и њихових последица.

Поједини извори садрже наводе да су у сфери репресије основни циљеви употребе несмртоносних оружја: онеспособљавање људи, ма-теријалних средстава и застрашивање.⁹ Једном речју, потребно је

9 Lewer N.: “Non-Lethal Weapons Research Project”, Интернет, <http://www.brad.ac.uk/acad/nlw/cendera1.html>, 5. 13. 2002.

спречавање деловања лица или функционисања материјалних добара против којих се наведена средства користе и одређених ресурса који им то омогућавају или олакшавају. Поред тога, применом несмртоносних оружја постиже се боља заштита сопствених снага. Наиме, у нејасним ситуацијама које карактеришу савремене конфликтне ситуације у области безбедности, често се не зна где су сопствене јединице, цивилно становништво и противник. То је посебно изражено на тактичком нивоу, због чега се специфичности потреба командовања тактичким јединицама посебно разматрају.

Полазиште за наведено разматрање је став да је најзначајнија грана ратне вештине - тактика. Критеријуми којима се гране ратне вештине пореде по значају бројни су, али не желећи да се овим радом то питање у већој мери проблематизује, издвајају се само два. Пре свега, највише јединица у оружаним снагама је тактичког нивоа. Осим тога, највећи број старешина ради управо у тактичким јединицама. Из ових чињеница могуће је извести закључак да исход дејстава највише зависи од резултата ангажовања тактичких јединица.¹⁰ Због тога, принципима развоја несмртоносних оружја, између осталог, предвиђа се да најзначајнији ниво њихове употребе управо буде тактички.¹¹

Током дејстава, командири и команданти јединица које су тактички носиоци традиционалног наоружања имају могућност избора између две искључиве варијанте: прве, по којој не дејствују, и друге, по којој дејствују наоружањем, када се за то укаже потреба. С обзиром да су командири и команданти тактичких јединица млади и сразмерно томе неискусни старешине, постоји релативно велика вероватноћа доношења погрешних одлука. Неадекватна одлука да се не дејствује може довести до угрожавања безбедности јединице. С друге стране, ако се дејствује може доћи до повреда цивилног становништва, али и припадника сопствених јединица.

Командир или командант јединице која је тактички носилац несмртосног и смртосног наоружања, може да у околностима као у претходном случају, смањи вероватноћу избора подоптималне одлуке (у најбољем случају и да изабере оптималну одлуку). За одлучивање командира и команданата у овоме случају има најмање три варијанте. Поред две које су већ наведене, ту је и трећа којом се дејствује несмртоносним

10 О значају тактике може се видети шире у: Сакан М: „Тактика – најзначајнија научна дисциплина ратне вештине“, чланак, Нови гласник, бр. 1/94, ВИНЦ, Београд, 1994, стр. 18–25.

11 “Joint Concept of Non – Lethal Weapons”, Department of the Navy, Washington D. C, 1998, стр. 8.

оружјем. Наравно, наведеним „чистим“, могу се додати и „мешовите“ варијанте. Чак и да је погрешна, несмртоносна оружана варијанта има за резултат блаже последице по лица и материјална добра против којих се спроводи, с тиме да је њоме и јединица заштићена. Њоме не долази до смртних, као и трајних, штетних последица по здравље људи, као и материјалних штета и то само под условом да се несмртоносна оружја користе на правилан начин, којим се изазивају последице које одговарају њиховој намени.

Уједно, несмртоносна оружја не смеју ограничавати команданте јединица да предузму све потребне активности у заштити сопствених јединица. Наиме, ако несмртоносна оружја нису довољна да би јединице биле безбедне, њихово поседовање не спречава употребу смртоносног оружја. Осим тога, ако је за успоставу жељеног стања безбедности довољна употреба несмртоносног оружја, онда се оно тако мора и применити, у складу са начелом законитости, што подразумева уважавање захтева неопходности, селективности, доступности и довољности.

Најзад, анализирајући основна обележја несмртоносних оружја која карактеришу њихову намену, потребно је доћи до одговора на питање: „Која су међу њима најважнија?. Уједно, она представљају и суштинска обележја несмртоносних оружја, јер представљају нужне и довољне разлоге њиховог постојања. Наведена својства морају бити идентификована у барем једном од наведених обележја. Дакле, ради се о превенцији, онеспособљавању људи и материјалних средстава, застрашивању, заштити сопствених снага, усмерености на тактички ниво и конвергенцији одлука ка оптималности, као последицама примене несмртоносних оружја.

На први поглед, сва својства су општег карактера. Превенција и застрашивање могу се интензивније постићи смртоносним средствима, него несмртоносним, тако да је примереније да наведена својства карактеришу првонаведено оружје. Онеспособљавање лица и материјалних средстава против којих се користи, уз заштиту сопствених снага, представљају компатибилне појмове, јер се наведене последице примене несмртоносних оружја међусобно допуњују. Да не постоје наведени ефекти на циљу, несмртоносна оружја не би ни постојала. Усмереност тактичком нивоу више говори о значају тактике, а мање о несмртоносним оружјима, тако да се ово обележје интензивније односи на тактику. Конвергенција одлука ка оптималности више говори о циљу одлучивања у датим околностима, а мање о циљу употребе несмртоносних оружја. Према томе, основна обележја несмртоносних оружја су: (1) онеспособљавање људи и

материјалних средстава, уз истовремену (2) заштиту сопствених снага. Међутим, поставља се питање: „У каквом су међусобном односу наведена обележја и то по значају „?“

Онеспособљавањем лица и материјалних средстава против којих се користе несмртоносна оружја, уједно се штите сопствене снаге. С друге стране, заштитом сопствених снага, може, али не мора да значи да се уједно извршило онеспособљавање противничког људства и његових материјалних средстава. Према томе, обележје без кога се не може замислити постојање несмртоносних оружја је онеспособљавање људи и материјалних добара.

Под одређеним условима могуће је извести онеспособљавање лица и објеката и смртоносним оружјем, што је противно његовој намени, али смета дефинисању несмртоносних оружја. То значи да је наведеном основном обележју потребно додати још неко, како би се несмртоносна оружја у односу на остала средства принуде учинила дискриминативнијим. Логично је да се то обележје изведе из карактеристика онеспособљавања људи и материјалних добара.

Онеспособљавање људства, наоружања, опреме и објекта мора бити привремено и без трајних штетних последица. Наиме, за разлику од смртоносних оружја којима се противник савладава рушењем, разарањем и пенетрацијом, несмртоносним оружјима исти ефекат постиже се спречавањем функционисања циља против кога се дејствује, уз избегавање претходно наведених последица. Поред тога, несмртоносна оружја морају омогућити обновљивост функција које су њиховим деловањем поремећене, након одређеног времена од престанка дејства.

Међутим, несмртоносност неког средства изражена нултом вероватноћом да његова употреба може некога заиста лишити живота, нерелативна је. Наиме, ако је неко средство несмртоносно за одраслог, здравог човека, не значи да ће на њега бити имуно дете или болесна особа. Генерализујући, може се закључити да несмртоносна оружја имају за једно од основних обележја минимизацију смртности, рањавања и материјалних штета, а не њихово потпуно одсуство.

Управо тако су и интегрисане тзв. „несмртоносне технологије“. Наиме, амерички брачни пар Морис, Џенет и Крис, увидевши да је рат неминовност која се не може избрисати из културе човечанства, почели су сакупљати до тада несистематизоване технологије које је могуће применити у рату ради очувања људских живота. Као „несмртоносне“ сврставају оне

технологије које пре свега нису у стању да изазову смрт.¹² Међутим, томе треба додати и то да су несмртоносне оне технологије којима није могуће изазвати смрт, ако се користе уз поштовање правила њихове примене. Дакле, онеспособљавање противника употребом несмртоносних оружја, могуће је само уз поштовање одговарајућих правила.

Следеће обележје онеспособљавајућих ефеката који настају употребом несмртоносних оружја је њихова универзалност. Њоме се подразумева њихова употребљивост у свим врстама конфликта у области безбедности¹³ (или барем у њиховом што већем броју), посебно унутар сукоба ниског интензитета. Унутар њега, несмртоносна оружја морају бити примењива у условима савремених операција, без и са проглашеним ратним стањем. Пошто је много већа вероватноћа ангажовања безбедносних снага у условима операција без проглашеног ратног стања, мора се имати у виду да неке њихове операције могу садржати масовну употребу наведених средстава. То се пре свега односи на мировне, хуманитарне и противтерористичке операције. Стога, несмртоносна оружја својим тактичко – техничким карактеристикама и начином употребе морају бити највише у сагласности са основним обележјима наведених операција. Пошто различитим врстама операција одговара различито организовање и ангажовање снага, потребно је да несмртоносна оружја одговарају потребама ангажовања што различитијих елемената тактичких распореда.

Несмртоносна оружја нису једина средства којима се реализује ангажовање снага у конфликтним ситуацијама. Она су део укупних овлашћења, средстава принуде и опреме која се користи ради повећања њихове ефикасности током употребе. Због тога, несмртоносна оружја треба да се међусобно допуњују, односно да су као целина компатибилна осталим средствима која се користе у извршавању задатака одговарајућих организационих целина снага безбедности. Из наведене компатибилности, следи и сагласност ефеката који се изазивају применом несмртоносних оружја и осталих средстава принуде.

Да би онеспособљавање несмртоносним оружјем било и званично сврстано у легалне активности, наведена средства морају бити у сагласности са међународним конвенцијама које се односе на про-изводњу, промет и употребу оружја (нпр. хемијска несмртоносна оружја морају бити вреднована у складу са конвенцијама о хемијском оружју). То

12 Видети шире у: Тофлер А. и Х.: „Рат и антират“, Паидеиа, Београд, 1998.

13 Ова чињеница се наглашава, јер су могући и конфликти у осталим областима живота. На пример, конфликти у области економије често се називају „конкуренцијом“.

значи да се несмртоносна оружја морају користити на начин који је строго дефинисан одговарајући правилима, тим пре што се незаконита примена законитог средства правно санкционише. Најзад, у том смислу Директива министарства одбране САД број 3000.3, којом се предвиђа да несмртоносно оружје у смислу легалности мора: „*Осиурајти сајласносћ са љреузетим обавезама Владе САД љо свим љримењивим ујоворима, обичајима међународној љрава и љојлављима райној љрава*“.¹⁴ Дакле, легалност неког средства принуде је критеријум који представља основу за његову примену.¹⁵

Поред тога, потребно је нагласити неколико аспеката легалности онеспособљавања несмртоносним оружјем. Пре свега, ако је законито средство употребљено на законит начин, тако да значајно смањује број повређених лица и даље се не може очекивати одсуство вероватноће наступања рањавања или чак погибија међу лицима против којих се оно користи. То је уједно разлог због кога неке институције, као што је нпр. амерички Национални институт правде користи термин „мање смртна оружја“.¹⁶

Безбедност представља значајано обележје онеспособљавања које се постиже применом несмртоносних оружја.¹⁷ Она се односи на лица која су: њихови корисници, жртве његове примене и на све остале категорије људи које могу трпети последице тзв. „колатералних штета“. Лица која правилно рукују несмртоносним оружјима не смеју бити жртва његовог функционисања. Људи против којих се та оружја користе морају бити савладани уз минимум штета по сопствени живот и здравље. Остале категорије лица не смеју бити изложене таквом дејству несмртоносних оружја, да њиме буду животно или здравствено трајно угрожене, што за поједине категорије људи посебно важи.¹⁸ Све наведено за људе, односи се и на материјална средства и објекте (рачунајући и њихово окружење).

14 “Department of Defence Directive 3000.3”, Department of Defence, Washington D.C., 1996, стр.3.

15 У литератури се за легалност несмртосног оружја често користи термин: „политичка прихvatљивост“. Видети шире у: Thomas R.M.: “Non – lethal weaponry: A framework for future integration”, Air command and staff college, Air university, Maxwell air force base, Alabama, 1998, стр. 23.

16 Видети шире: “National Institute of Justice Initiative on Less Than Lethal Weapons”, National Institute of Justice Research in Brief, Washington D.C., 1993.

17 Thomas R.M.: “Non-lethal weaponry: A framework for future integration”, Air command and staff college, Air university, Maxwell air force base, Alabama, 1998, стр. 24.

18 На пример, дејству хемијског несмртосног оружја не смеју бити изложени: људи у болницама, школама, предшколским и старачким установама, средства у њима, а од објеката се посебно издвајају они који су осетљиви на пожар.

Из домена основних обележја онеспособљавања које настаје применом несмртоносних оружја потребно је извести најважније међу њима. У њих спадају: обновљивост функција циља након престанка дејства несмртоносних оружја и после истека одређеног временског периода, универзалност, подесивост ефеката, компатибилност са осталим овлашћењима (посебно са осталим средствима принуде), легалност и безбедност.

Обновљивост функција циља након престанка дејства несмртоносних оружја и након истека одређеног временског периода није својствена само вредновању ефикасности употребе смртоносног оружја. Наиме, привременост онеспособљености и краткотрајност штетних ефеката по здравље, при томе не доводећи у питање живот људи, као највећу вредност савременог света, до појаве несмртоносног оружја била је само жеља. Дакле, несмртоносна оружја представљају инструменте који ту жељу чине остваривом.

Сдруге стране, универзалност као општи критеријум, који карактерише поред ефеката несмртоносних оружја и оне које изазивају смртоносна. На пример, пушка се може користити у свим врстама сукоба. Поред тога, подесивост ефеката такође је могућа и на смртоносним оружјима, као и на несмртоносним. Наиме, пушком је могуће некога повредити, ранити или лишити живота у зависности од тога где је повреда настала, што свакако може бити последица намере о начину употребе оружја. Компатибилност је предмет стандардизације у целом свету и у свим областима људске делатности, тако да ни то не може бити иманентно својство ефеката који се остварују применом несмртоносних оружја. Легалност онеспособљавања које настаје применом несмртоносних оружја својствена је и осталим врстама оружја, али и поступцима везаним за њихову употребу. Најзад, безбедност се мора уважавати као принцип, без обзира на врсту делатности, средства којима се реализује и ефекте који се постижу. Примера ради, безбедност представља битан сегмент саобраћаја, због чега не може бити основно обележје несмртоносних оружја. Због свега наведеног, закључује се да је основно обележје онеспособљавања, као кључног ефекта примене несмртоносног оружја обновљивост функција циља након престанка дејства наведених средстава и након истека одређеног временског периода.

ЗАКЉУЧАК

На основу анализираних дефиниција, основних обележја несмртносних оружја и ефеката који се њима остварују, може се доћи до дефиниције којом се отклањају недостаци који су у уочени у досадашњим покушајима одређења њихове суштине. При томе, као основна обележја несмртносних оружја идентификовани су: (1) онеспособљавање људи и материјалних добара и (2) обновљивост функција циља након престанка дејства несмртносног оружја и после протока одређеног временског периода. Према томе, *несмртносна су она оружја, која служе за онеспособљавање људи и материјалних добара изазивањем непролазних и трајних последица по њих, које несћају пресланком њиховој дејстви и широком крајкој временској периоди.*

Наведена дефиниција заиста се односи на несмртносна оружја, што значи да је акуратна. Разматрањем суштинских обележја дефинијенса, долази се до закључка и да је адекватна. Својим обимом садржи несмртносна оружја као врсту оружја уопште, а издваја их као врсту, на бази критеријума „последнице“ коју њихова примена изазива. Поред тога, дефиницијом се наводи шта несмртносна оружја јесу, а не шта нису. Најзад, дефиниција није циркуларна, јер не дефинише несмртносна оружја идентичним појмом. Дакле изведена дефиниција је ваљана. С тим у вези поставља се и питање: „Да ли је ваљанија од најваљаније постојеће дефиниције несмртносног оружја“?

Као најваљанија постојећа дефиниција несмртносних оружја идентифиована је: „Несмртносно оружје је врста оружја којом се избегавају жртве и дугорочне штетне последице и служи за брзо онеспособљавање људи за краће време (SIPRI алманах, 1993. године)“.¹⁹ Њен квалитет огледа се у задовољену захтева ваљаности дефинисања. Међутим, као што се види односи се само на несмртносно оружје као на оружје за онеспособљавање људи, а изоставља материјална добра. Не улазећи у њену даљу анализу, може се закључити да дефиниција није у довољној мери еквивалентна, јер обимом појмова којима дефинише, не одговара обиму појма који се дефинише. Дакле, између две поређене, ваљанија је изведена дефиниција.

19 Дефиниција је већ наведена и анализирана у односу на захтеве ваљаности дефинисања.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арсић С. (1996). *Оружје које не убија, чланак*. Нови гласник, бр. 3-4/96, Београд: НИУ Војска.
2. (1996). *Department of Defence Directive 3000.3*. Washington D.C: Department of Defence.
3. (1998). *Joint Concept of Non – Lethal Weapons*. Washington D.C: Department of the Navy.
4. (2002). *Legal Issues Concerning Military Use of Non – Lethal Weapons*. http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/.../sautenet72_text.htm, 13.05.2002.
5. Lewer N. (2002). *Non – Lethal Weapons Research Project*. Интернет, <http://www.brad.ac.uk/acad/nlw/cendera1.html>, 5. 13. 2002.
6. (1993). *National Institute of Justice Initiative on Less Than Lethal Weapons*. Washington D.C: National Institute of Justice Research in Brief.
7. Сакан М. (1994). *Тактика – најзначајнија научна дисциплина ратне вештине*. чланак, Нови гласник, бр. 1/94, Београд: ВИНЦ.
8. Субошић Д. (2004). *Примена несмртоносних оружја током савремених операција*. саопштење са симпозијума „Теоријски и практични аспекти савремених операција“, Београд: Војна академија.
9. Тофлер А. и Х. (1998). *Рај и антирај*. Београд: Паидеиа.
10. Thomas R.M. (1998). *Non – lethal weaponry: A framework for future integration*. Alabama: Air Command and Staff College, Air University, Maxwell Air Force Base.

NOTION OF NON-LETHAL WEAPONS

Assistant Professor Dane Subošić, PhD
Police Academy, Belgrade

Abstract: The paper undoubtedly determines the content of the notion “non-lethal weapons”. It starts from determining the validity of the existing definitions of non-lethal weapons in comparison with the requirements for a valid definition. After that, basic features of non-lethal weapons are determined, in order to come to the core of the subject of definition. Finally, the new valid definition of non-lethal weapons as specific means of coercion is deducted.